

Volkman Georg Anton (1663-1721)

Wybitny przyrodnik z Legnicy

Urodził się w roku 1663 w Legnicy, jako najstarszy syn wybitnego botanika – Israela Volkmana i jego pierwszej żony, Urszuli Marianny Schulthess. Od wczesnej młodości, jak sam pisał w przedmowie do „Silesia subterranea”, wiele zapału wkładał w poznawanie przyrody. Tę skłonność troskliwie pielęgnował jego uczony ojciec, który od 15 roku życia wprowadzał go w sekrety botaniki. Niczego nie wiadomo o latach szkolnych i latach studiów Georga Antona, ponieważ jednak, tak jak i ojciec, przebywał przez jakiś czas w Padwie, jest prawdopodobne, że tam właśnie uzyskał stopień doktora.

Do rodzinnego miasta powrócił najpóźniej w roku 1687, w którym przejął od ojca dalsze opracowywanie ich wspólnego dzieła botanicznego „Phytologia magna”. Przez 29 lat żył w szczęśliwym małżeństwie z Luizą Albert, po śmierci której ożenił się z Anną Małgorzatą Hertwig. Miał jedną córkę i jednego syna. Badał nie tylko okolice Legnicy, ale podejmował też podróże na Grodziec, Ostrzycę, Ślężę, Wzgórza Strzegomskie i w Karkonosze, gdzie m.in. był w Białym Jarze, Śnieżnych Kotłach, Czarnej Dolinie oraz w dolinach Upy i Mumlawy. Był znakomitym rysownikiem i malarzem, a tworzone przez niego ilustracje przewyższały jakością rysunki ojca. Prócz roślin zbierał też minerały, skamieniałości, owady, muszle, znaleziska prehistoryczne i zajmował się obserwacjami ptaków.

Tak samo, jak jego ojciec, utrzymywał rozległe kontakty z przyrodnikami i miłośnikami natury na Śląsku i poza jego granicami. W latach 1697, 1698 i 1707 prowadził z pastorem Davidem Schindlerem z Legnicy prace archeologiczne koło Masłowa. Podobne prace prowadził w roku 1715 w Szymanowie koło Legnicy i w roku następnym w Dłużycach koło Ścinawy. W roku 1709 przeprowadził badania wód Źródeł Jadwigi odkrytych w Zielonej Karczmie koło Legnicy. Rok później Martin Hochberg założył tam dom zdrojowy, do którego wodę źródlaną dostarczała pompa skonstruowana przez profesora matematyki Akademii Rycerskiej w Legnicy, Christiana Hertla.

Poza licznymi artykułami zamieszczanymi we wrocławskich „Sammlungen von Natur und Medizinen”, w których pisał m.in. o opuncji, figowcu, agawie, ananasie i innych roślinach egzotycznych oraz o rozwoju i metamorfozie gąsienic, ukończył przed rokiem 1712 dwa duże dzieła, które później zaginęły. Pierwszym z nich była składająca się z pięciu części „Historia conchyliorum” omawiająca muszle mięczaków lądowych, rzecznych, morskich i mięczaków kopalnych. Drugim było pierwsze na Śląsku dzieło poświęcone ptakom. Nosiło tytuł „Ornithologia” i składało się z siedmiu części omawiających ptaki wiejskie, ziemne, wodne, pożyteczne, drapieżne, nocne i egzotyczne.

Jedynym jego większym dziełem, które zostało opublikowane, była „Silesia subterranea”. Pierwsza część tego bogato ilustrowanego dzieła zawierała informacje o kamieniach szlachetnych, skałach, tworach skalnych takich, jak stalaktyty i dendryty, skamieniałych roślinach, wśród których były towarzyszące dolnośląskim pokładom węgla szczątki paprotników, oraz skamieniałościach zwierzęcych, z których Volkman opisał m.in. korale, jeżowce, belemnity, amonity, łodziki i zęby mamutów. Druga część zawiera informacje na temat metali, minerałów i innych kopalni, wód mineralnych oraz znalezisk archeologicznych. Szczególnie szczegółowo omówione zostały w niej rudy złota, srebra, ołowiu, cyny, miedzi, cynku oraz bizmut, kobalt, arsenik, siarka, bursztyn i węgiel kamienny. „Silesia subterranea” wniosła spory wkład

w rozwój wiedzy geologicznej nie tylko na Śląsku, ale i w całej Europie. Zyskała sobie dużą popularność i przez ponad sto lat była podstawowym opracowaniem geologii Śląska.

Ostatnim dziełem, nad którym pracował Volkmann, był gromadzony przez niego i przygotowywany do druku zbiór herbów śląskich miast. W ukończeniu tej pracy przeszkodziła jego śmierć. Zmarł 21 marca 1721 roku w Legnicy. Pochowany został na cmentarzu przy kościele św. Piotra i Pawła. Uważany był, obok Kundmanna i Mattuschki, za najwybitniejszego przyrodnika śląskiego XVIII wieku. Na jego cześć jeden z twórców paleobotaniki, Caspar von Sternberg, nadał gatunkowi karbońskiego widłaka nazwę *Lepidodendron volkmannianum*, a rodzajowi karbońskiego skrzypu – nazwę *Volkmania*.

Opublikowane prace:

- 1720 – Silesia subterranea oder Schlesien mit seinem unterirrdischen Schätzen. Leipzig.
- 1720 – Von der *Opuntia* oder grossen Ficu Indica, so in Schlesien Frucht gebracht. *Sammlung von Natur und Medizin VII.*
- 1720 – Einige Observationes von Erzeugung und Verwandlung der Raupen. *Ibid. IX.*
- 1720 – Von der Amerikanischen *Aloë aculeata*, so in Monat October 1719 in den Hoch-Gräflichen Zierotischen Garten zu Prauss in Schlesien geblühet. *Ibid. X.*
- 1720 – Ferner Observationes von Erzeugung und Verwandlung einiger Insectorum. *Ibid. XII.*
- 1720 – Nachricht von der Ananas und einigen andern 1720 auf- und zur Blüthe gebrachten Exoticis. *Ibid. XIII.*
- 1720 – Anatomische Section. *Ibid. XIV.*
- 1720 – Von einem vermeyntlichen alten Monumento ethnico subterraneo in Schlesien. *Ibid. XV.*
- 1720 – Von Würmern in den Blasen der ausserlichen Haut. *Ibid.*

Źródła:

- 1746. Zedlers Universal-Lexikon. Leipzig und Halle. Bd. 50. S. 391-393.
- Goeppert H. R. 1832. Über ältere schlesische Pflanzenkunde. Schl. Prov. Blätt. 96. S. 199-203.
- Goeppert H. R. 1835. Über die Bestrebung der Schlesier, die Flora der Vorwelt zu erläutern. Schl. Prov. Blätt. 100. S. 110-118.
- Neumann H. 1922. Mitt. Geschichtsver. Liegnitz. S. 246-262.
- Neumann H. 1922. Ber. Ver. Schles. Ornith. 7. S. 43-45.
- Runge Ch. 1712. Miscellanea Literaria de quibusdam ineditis Historiae Silesiacae Scriptoribus ac operibus. Oels. Specimen III. S. 75.
- Rzymelka J. A. 1988. Dzieje pozn. geol. GZW. S. 46-50.
- Schube T. 1890. Jber. Schl. Ges. Vaterl. Kultur 68. S. 78-86.
- Schube T. 1910. *Ibid.* 88. S. 61-64.
- Volkmann G. A. 1720. Silesia subterranea. Leipzig. S. 3-5.